

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнський національний університет
Кафедра економіки, обліку та оподаткування ВННІЕ

КЕЛІП Микола Вікторович

**Організація і методика обліку, аналізу та контролю
нарахування та сплати податку на прибуток підприємства /
Organization and methods of accounting, analysis and control
of accrual and payment of corporate income tax**

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма – Облік і оподаткування

Кваліфікаційна робота

Виконала студент групи
ОПДвнм-21
М.В. Келіп

Кваліфікаційну роботу допущено
до захисту:

«___» _____ 20 ___ р.

Завідувач кафедри
_____ **В. М. Пилявець**

ВІННИЦЯ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1. Економічна сутність податку на прибуток та його роль у системі оподаткування підприємства	6
1.2. Нормативно-правове регулювання податку на прибуток в Україні	12
1.3. Методика бухгалтерського обліку податку на прибуток.....	17
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	21
2.1. Організаційна характеристика діяльності ТОВ «Солодка Мрія- Вінниця».....	19
2.2. Система бухгалтерського обліку податку на прибуток на підприємстві	30
2.3. Аналіз нарахування та сплати податку на прибуток на підприємстві.....	27
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК НА ПІДПРИЄМСТВІ	37
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	54

ВСТУП

Актуальність проблеми. У сучасних умовах господарювання, що супроводжуються нестабільністю економічного середовища, постійними змінами у податковому законодавстві та зростаючим контролем з боку державних органів, питання організації обліку, аналізу та контролю податку на прибуток набуває особливої ваги. Зважаючи на те, що податок на прибуток безпосередньо впливає на фінансовий результат підприємства, його правильне нарахування та своєчасна сплата є запорукою не лише податкової дисципліни, але й стабільного функціонування підприємства в цілому.

Варто зазначити, що попри чітке регламентування процедури обліку податку на прибуток у нормативно-правових актах, у практичній діяльності бухгалтерів часто виникають складнощі з формуванням об'єкта оподаткування, розмежуванням постійних і тимчасових податкових різниць, а також із відображенням відповідних операцій у фінансовій та податковій звітності. Це, у свою чергу, підвищує ризик виникнення помилок та накладення штрафних санкцій.

Крім того, варто звернути увагу на те, що ефективний аналіз податку на прибуток дозволяє підприємству не лише оцінити рівень податкового навантаження, а й виявити внутрішні резерви для оптимізації фінансових результатів. Саме тому аналіз повинен бути не формальним, а практично орієнтованим – із використанням динамічних і структурних показників, коефіцієнтів рентабельності, а також даних бухгалтерської та податкової звітності.

Таким чином, актуальність проблеми полягає в необхідності удосконалення організаційно-методичних підходів до обліку, аналізу та контролю податку на прибуток підприємства, що є необхідною умовою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами та забезпечення податкової безпеки підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних і практичних

аспектів організації обліку, аналізу та контролю податку на прибуток підприємства, а також розробка пропозицій щодо їх удосконалення на прикладі діяльності ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця».

Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі основні завдання:

- розкрити економічну сутність податку на прибуток та визначити його місце в системі оподаткування;
- проаналізувати нормативно-правову базу регулювання податку на прибуток в Україні;
- дослідити методику бухгалтерського обліку податку на прибуток на підприємстві;
- охарактеризувати діяльність ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» як об'єкта дослідження;
- здійснити аналіз динаміки нарахування та сплати податку на прибуток на підприємстві;
- оцінити систему внутрішнього контролю за правильністю розрахунку та сплати податку;
- запропонувати напрями вдосконалення обліку, аналізу та контролю податку на прибуток підприємства.

Об'єктом дослідження є процес організації обліку, аналізу та контролю податку на прибуток підприємства в умовах дії чинної податкової системи України.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та практичні аспекти ведення бухгалтерського обліку, здійснення аналітичних процедур і організації контролю за податком на прибуток на прикладі ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»..

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз і синтез – для вивчення наукових джерел, нормативних актів та розкриття сутності податку на прибуток; індукція і дедукція – при формулюванні

висновків на основі емпіричних даних; графічний метод – для наочного відображення динаміки податкових показників; порівняльний аналіз – при зіставленні показників податкового навантаження у різні періоди; економіко-статистичні методи – для оцінки впливу податку на фінансові результати підприємства; моделювання і узагальнення – для формування пропозицій щодо вдосконалення системи обліку й контролю.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, зокрема Податковий кодекс України; офіційні роз'яснення ДПС України та Мінфіну; наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів з питань оподаткування; фінансова звітність і внутрішні документи ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»; статистичні дані та результати аналітичних розрахунків, здійснених у процесі роботи.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що на основі проведеного аналізу та виявлених недоліків у системі обліку й контролю податку на прибуток розроблено конкретні пропозиції щодо їх вдосконалення. Запропоновані заходи можуть бути використані підприємствами для покращення податкового планування, мінімізації ризиків, підвищення точності податкових розрахунків, а також оптимізації фінансової звітності. Крім того, окремі результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при вивченні дисциплін з бухгалтерського обліку, податків та контролю..

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 53 сторінки (без додатків). Робота містить 11 таблиць, 3 рисунки. Список використаних джерел налічує 43 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність податку на прибуток та його роль у системі оподаткування підприємства

Одним із основних елементів податкової системи кожної держави є податок на прибуток підприємств, який відіграє важливу роль у формуванні дохідної частини бюджету та впливає на фінансову політику суб'єктів господарювання. У ринковій економіці прибуток виступає основним показником ефективності діяльності підприємства, а відповідно, оподаткування цього прибутку стає не лише інструментом фіскального впливу, а й засобом регулювання економічних процесів. Саме тому дослідження економічної сутності податку на прибуток та його функціонального значення у системі оподаткування є необхідним для розуміння його ролі в управлінні фінансовими результатами підприємства та у забезпеченні податкової стабільності держави.

Податок на прибуток підприємств виступає класичною формою прямого податку, що справляється з юридичних осіб відповідно до їх фінансового результату [1]. Саме прибуток підприємства, як економічна категорія, відображає різницю між доходами та витратами, що реалізовані у процесі господарської діяльності [2]. Отже, податок на прибуток стає інструментом державного втручання у формування фінансових результатів підприємств, оскільки його сплата впливає на чистий прибуток, фінансову стійкість, інвестиційні можливості та здатність підприємства до розвитку.

Ідеї оподаткування прибутку мають давнє походження. Ще у Римській імперії існували податки на доходи від торгівлі, землеробства та оренди, що забезпечували надходження до державної скарбниці та дозволяли фінансувати армію й інфраструктуру. Зокрема, податки типу аннона і трибутум стягувалися з купців і землевласників [3].

У середньовічній Європі оподаткування мало фрагментарний характер і часто здійснювалося за потреби монархів. Наприклад, у Франції існував податок *taille*, а в Англії – *scutage*, який замінював військову службу грошовим внеском. Однак через відсутність централізованих систем багато зборів були нерегулярними й непрозорими, що сприяло зловживанням і корупції.

Першим прикладом сучасного податку на прибуток вважається введення його у Великій Британії у 1799 році прем'єр-міністром Вільямом Піттом-молодшим для фінансування війни з Наполеоном. Аналогічні заходи застосовувалися у США під час Громадянської війни в 1861 році, але постійний податок на прибуток у США з'явився лише після прийняття Шістнадцятої поправки до Конституції у 1913 році [4].

У ХХ столітті податок на прибуток підприємств набув широкого поширення в країнах Європи та світу, ставши не лише фіскальним інструментом, а й важелем економічної політики. З розвитком глобалізації виникла потреба у механізмах трансфертного ціноутворення та запобігання ухиленню від оподаткування.

В Україні податок на прибуток був запроваджений у 1991 році після здобуття незалежності. Вітчизняна наукова думка пропонує різні підходи до трактування поняття податку на прибуток, що свідчить про багатогранність цієї економіко-правової категорії (табл. 1.1).

Як свідчать наведені в таблиці підходи, визначення податку на прибуток підприємств відображає багатогранність цього поняття, залежно від методологічного підходу, який обирає автор. Одні дослідники акцентують увагу на його фіскальній функції та ролі в наповненні бюджету, інші – на його економічному змісті як форми вилучення частини прибутку підприємств для задоволення потреб держави. Деякі автори розглядають податок як інструмент регуляторної політики, що впливає на поведінку суб'єктів господарювання, формуючи мотивацію до ефективного використання ресурсів, зменшення витрат та легальної оптимізації оподаткування.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування поняття «податок на прибуток»

Автор	Визначення
Г.О. Баширова	Податок на прибуток підприємств є одним із головних податків, що забезпечує наповнення бюджету країни, а також впливає на умови функціонування підприємств і держбюджету.
О.В. Безкровний, Т.Г. Мисник, В.Г. Лиженков	У більшості європейських країн основний податок на прибуток відомий як корпоративний податок, який стягується з фактично отриманого прибутку компаній всіх форм власності.
Т.Г. Буй, К.О. Прімерова, А.І. Мельник	Податок на прибуток – це прямий податок, який підприємства сплачують з прибутку, отриманого від різних видів діяльності, включаючи реалізацію продукції, оренду та позареалізаційні операції.
А.О. Нікітішин, В.В. Чернега	Податок на прибуток – це прямий податок, що сплачується підприємствами з прибутку, отриманого від реалізації продукції та інших фінансово-матеріальних цінностей.
Н.В. Харченко, Ю.І. Гаркуша	Сутність податку на прибуток розкривається через фінансові відносини між державою і платником, спрямовані на вилучення частини прибутку для формування фінансової бази держави.
І.Б. Назаркевич, А.М. Шутко	Податок на прибуток – це загальнодержавний прямий податок, що сплачується юридичними особами за визначеною ставкою для покриття державних витрат.
В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко, З.М. Лободіна	Податок на прибуток є специфічною статтею фінансової звітності, яка повинна розглядатися як економічний і політичний механізм регулювання економіки.
К.О. Копчинська	Податок на прибуток – це податок, що стягується з отриманого платником прибутку або доходу.
П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник	Податок на прибуток – це плата суб'єкта господарювання державі за використання економічного простору, ресурсів та інфраструктури.

Сформовано автором на основі [4-12]

На основі аналізу наукових підходів та чинного законодавства можна зробити висновок, що податок на прибуток підприємств – це загальнодержавний прямий податок, який сплачується юридичними особами з прибутку, отриманого в результаті підприємницької діяльності, і виконує фіскальну, регулюючу та стимулюючу функції у податковій системі держави. Його економічна сутність полягає у формуванні фінансових відносин між підприємством і державою на основі розподілу частини прибутку з метою забезпечення суспільних потреб та підтримки економічної стабільності.

Варто зазначити, що функції податку на прибуток відіграють визначальну роль у системі оподаткування, оскільки надають йому багатогранного

характеру (рис. 1.1).

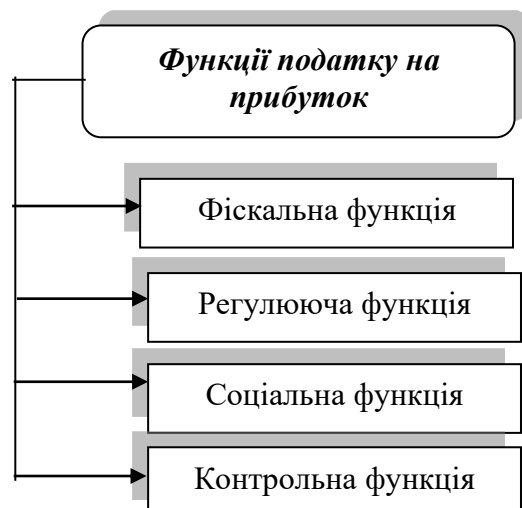

Рис. 1.1. Функції податку на прибуток

Сформовано на основі даних [13]

Перш за все, податок на прибуток реалізує свою фіскальну функцію. Він слугує одним із основних джерел формування дохідної частини бюджету, що дозволяє державі виконувати свої зобов'язання перед суспільством. Надходження від податку на прибуток використовуються для фінансування оборонної сфери, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та інших важливих напрямів. Саме завдяки цій функції держава має можливість стабільно функціонувати та реалізовувати економічну політику.

Водночас важливою є й регулююча функція податку. Через зміну ставок, застосування податкових пільг, відстрочок або обмежень держава може впливати на економічну активність підприємств, стимулювати розвиток окремих галузей, заохочувати інвестиції або, навпаки, стримувати певні види діяльності. Таким чином, податок на прибуток є інструментом державного впливу на економіку, дозволяючи формувати бажану поведінку платників податків.

Ще однією важливою функцією є соціальна. Податок на прибуток бере участь у процесі перерозподілу доходів у суспільстві. Частина прибутку, яку підприємства передають у формі податку, спрямовується на фінансування соціально значущих програм, що сприяє зменшенню соціальної нерівності та

підвищенню рівня добробуту населення. Завдяки цьому податок набуває важливого соціального значення.

Не менш суттєвою є й контрольна функція. З метою правильного обчислення та сплати податку підприємства зобов'язані вести достовірний облік своїх доходів і витрат, що сприяє підвищенню прозорості їхньої діяльності. Органи державного контролю, у свою чергу, мають змогу здійснювати перевірки, виявляти помилки або зловживання, а також забезпечувати дотримання податкового законодавства.

Податок на прибуток посідає вагомe місце в системі оподаткування підприємства, оскільки є одним із основних інструментів державного регулювання та фінансування бюджету. На відміну від непрямих податків, таких як податок на додану вартість (ПДВ) чи акциз, які нараховуються в процесі реалізації товарів і послуг, податок на прибуток належить до прямих податків, що сплачуються із реального фінансового результату діяльності підприємства. Окрім того, важливе значення має єдиний соціальний внесок (ЄСВ), який стягується із фонду оплати праці, однак він не є податком у класичному розумінні, а виконує страхову функцію.

Порівняно з іншими податками, податок на прибуток виступає своєрідним «фінансовим підсумком» діяльності підприємства. Якщо ПДВ, акциз чи ЄСВ нараховуються у процесі поточної операційної діяльності, то податок на прибуток визначається на підставі результатів роботи підприємства за звітний період, після здійснення всіх доходних і витратних операцій. Тобто цей податок завершує ланцюг оподаткування, який формується протягом усього фінансового циклу, і тому він має безпосередній вплив на рівень чистого прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства після виконання зобов'язань перед державою.

Важливим аспектом є те, що податок на прибуток істотно впливає на податкове навантаження підприємства. Його частка в загальній сумі податкових платежів може бути значною, особливо у випадках прибуткових підприємств із високим фінансовим результатом. Чим більший прибуток, тим

вищим буде абсолютний розмір податку, що, у свою чергу, зменшує чистий прибуток та може впливати на рішення щодо інвестування, виплати дивідендів або формування резервів. Разом з тим, можливість використання податкових пільг, збитків минулих років чи спеціальних режимів дає змогу знижувати рівень податкового навантаження, що є інструментом податкового планування.

З огляду на це, податок на прибуток тісно пов'язаний із системою фінансового обліку та звітності. Розрахунок податку базується на показниках бухгалтерського обліку, а саме – на фінансовому результаті до оподаткування. Проте відповідно до податкового законодавства, підприємство зобов'язане здійснювати коригування фінансового результату на постійні та тимчасові податкові різниці, які формуються, наприклад, через обмеження у визнанні окремих витрат або доходів. У результаті виникає відмінність між бухгалтерським та податковим прибутком, що потребує від підприємства ведення паралельного податкового обліку.

Крім цього, у фінансовій звітності податок на прибуток відображається у складі витрат діяльності, а також у відповідних статтях балансу та звіту про фінансові результати. Підприємства зобов'язані не лише правильно визначити суму податкових зобов'язань, але й своєчасно її задекларувати та сплатити. У зв'язку з цим, організація обліку податку на прибуток повинна бути чітко інтегрована в загальну систему управління фінансами підприємства та відповідати як вимогам національних стандартів бухгалтерського обліку, так і положенням Податкового кодексу України.

Таким чином, податок на прибуток є важливою складовою податкового середовища підприємства. Він не тільки впливає на рівень податкового навантаження, а й відіграє значну роль у формуванні фінансової звітності та прийнятті управлінських рішень. Його місце в системі оподаткування вирізняється глибоким зв'язком з економічними результатами діяльності, що підкреслює його важливу роль як для суб'єктів господарювання, так і для держави.

1.2. Нормативно-правове регулювання податку на прибуток в Україні

Із моменту набуття Україною незалежності розпочався процес формування національної податкової системи, орієнтованої на потреби власної економіки та відмову від радянської податкової моделі. Одним із перших кроків у цьому напрямі стало впровадження податку на прибуток підприємств у 1991 році. До цього регулювання податкових відносин здійснювалося на основі законодавства колишнього СРСР, зокрема згідно з положеннями Закону «Про податок з прибутку підприємств та організацій». У той період об'єктом оподаткування визнавався балансовий прибуток, який охоплював не лише результати основної діяльності, а й доходи, отримані від інших, зокрема позареалізаційних, операцій (табл. 1.2).

Після проголошення незалежності Україна постала перед необхідністю формування власної системи оподаткування, яка відповідала б новим економічним умовам. Першим кроком у цьому напрямі стало прийняття у 1992 році Закону України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій». Цей нормативно-правовий акт започаткував формування українського підходу до оподаткування прибутку, визначивши об'єктом оподаткування валовий дохід, зменшений на суму матеріальних витрат та обов'язкових платежів. На той час базова ставка податку становила 18 % [15].

Однак подальший розвиток економіки вимагав глибшої деталізації порядку обчислення прибутку, що стало підґрунтям для ухвалення у 1995 році нового Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». У цьому законі вже було запроваджено більш чітке визначення об'єкта оподаткування – ним став балансовий прибуток, сформований згідно з даними бухгалтерського обліку. Водночас базова ставка податку була суттєво підвищена й становила 30 %, що відображало фіскальну спрямованість податкової політики того періоду [15].

Таблиця 1.2

Еволюція податку на прибуток в Україні

Етапи	Законодавчі документи	Визначення об'єкта оподаткування
Перший етап (до 1991 р.)	Закон СРСР «Про податок з прибутку підприємств та організацій»	Об'єкт оподаткування – балансовий прибуток підприємства, який включав прибуток від реалізації продукції та доходи від позареалізаційних операцій, зменшені на витрати. Ставки податку диференціювалися за видами діяльності, базова ставка – 35%.
Другий етап (1992-1997 рр.)	Закон України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій»	Об'єкт оподаткування – валовий дохід підприємств, зменшений на матеріальні витрати та обов'язкові платежі. Базова ставка – 18%.
	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»	Об'єкт оподаткування – балансовий прибуток, визначений за правилами бухгалтерського обліку. Базова ставка – 30%.
Третій етап (1997-2004 рр.)	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» (редакція 1997 р.)	Новий підхід – зменшення валового доходу звітного періоду на валові витрати та амортизаційні відрахування.
Четвертий етап (2004-2010 рр.)	Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»	Зменшення базової ставки податку на прибуток з 30% до 25%.
П'ятий етап (2010-2015 рр.)	Податковий кодекс України	Поетапне зниження ставки податку з 25% до 16%, розширення податкових канікул, наближення податкового та бухгалтерського обліку, зняття обмежень щодо деяких витрат.
Шостий етап (з січня 2015 р.)	Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ)	Новий принцип визначення податку на прибуток – виходячи з бухгалтерського фінансового результату, відкоригованого на податкові різниці.

Складено автором на основі [14]

З метою вдосконалення методології визначення бази оподаткування у 1997 році була прийнята нова редакція Закону «Про оподаткування прибутку підприємств». Ця редакція передбачала застосування принципово нового підходу: оподаткуванню підлягала сума валового доходу, зменшеного на валові витрати та амортизаційні відрахування. Таким чином, законодавець відійшов від бухгалтерського прибутку як бази оподаткування, надавши перевагу формулі, що ближча до податкового обліку [16].

Подальші зміни податкового законодавства були зумовлені потребами економічної лібералізації. Зокрема, у 2004 році ставку податку на прибуток

знижено з 30 % до 25 %, що мало на меті зменшити податковий тиск на бізнес, сприяти детінізації економіки та активізувати інвестиційну діяльність підприємств. Такий крок дозволив частково стабілізувати податкову систему та створив передумови для подальших реформ [8].

Знаковою подією в еволюції податкової політики стало прийняття у 2010 році Податкового кодексу України. Його розділ III повністю присвячений податку на прибуток підприємств і визначає порядок його обчислення, базу, ставки, правила коригування фінансового результату тощо. Однією з основних новацій стало поетапне зниження ставки податку з 25 % до 16 %, хоча згодом її знову було скориговано до 18 %. Важливим досягненням Кодексу стало також узгодження податкового та бухгалтерського обліку, зняття низки обмежень щодо витрат подвійного призначення, а також розширення переліку суб'єктів, які мали право на податкові канікули [17].

Починаючи з 2015 року, в Україні почали застосовуватись положення Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), що вимагало гармонізації облікових та податкових підходів. Було запроваджено новий порядок визначення об'єкта оподаткування – шляхом коригування фінансового результату, визначеного за правилами бухгалтерського обліку, на податкові різниці. Цей підхід дозволив наблизити національну систему оподаткування прибутку до європейських практик та підвищити прозорість податкових процедур.

На сьогодні податок на прибуток підприємств регулюється розділом III Податкового кодексу України. Об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається на основі фінансового результату до оподаткування, скоригованого на податкові різниці. Для обчислення цього показника підприємства використовують національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку або МСФЗ. Ставка податку становить 18 %, однак для окремих категорій платників передбачено пільгові умови, зокрема знижену ставку або тимчасове звільнення від оподаткування. Такими суб'єктами можуть бути інноваційні підприємства, галузі стратегічного значення, резиденти

індустріальних парків тощо [17].

Суттєвим елементом сучасного регулювання податку на прибуток є механізми запобігання ухиленню від оподаткування. Зокрема, Податковий кодекс містить положення щодо трансфертного ціноутворення – системи правил, яка регулює порядок визначення вартості операцій між пов'язаними особами. Впровадження цих норм дозволяє контролювати переміщення прибутку в низькоподатковій юрисдикції та забезпечити справедливий розподіл податкових надходжень.

У 2017 році Україна приєдналась до міжнародної ініціативи BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), що передбачає імплементацію комплексу заходів, спрямованих на протидію агресивному податковому плануванню. Реалізація положень BEPS в українське законодавство відображає прагнення країни до забезпечення прозорості, добросовісної конкуренції та узгодженості національної податкової системи з глобальними стандартами.

Попри суттєві досягнення в напрямі розвитку нормативної бази, податкова система України все ще стикається з низкою викликів. Серед них – поширення практик ухилення від сплати податків, наявність тіньового сектора та складність адміністрування. Для подолання цих проблем необхідне подальше вдосконалення інструментів контролю, цифровізація податкових процесів, а також розробка нових підходів до оподаткування цифрової економіки. Ці кроки є критично важливими для адаптації податкового законодавства до сучасних економічних умов і забезпечення його ефективності в довгостроковій перспективі [17].

Нормативно-правове регулювання податку на прибуток підприємств в Україні постійно зазнає змін, реагуючи як на внутрішні виклики економіки, так і на загальносвітові тенденції у сфері оподаткування. В останні роки важливим чинником, що суттєво вплинув на податкову політику, стала повномасштабна війна, яка змінила економічні реалії та підвищила вимоги до гнучкості й ефективності податкового адміністрування.

У відповідь на нові умови, Законом України від 01.04.2022 № 2173-ІХ

«Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану» було запроваджено низку важливих нововведень у сфері оподаткування прибутку підприємств [18-19].

Зокрема, на час дії воєнного або надзвичайного стану неприбуткові організації отримали право надавати благодійну допомогу стороннім особам, перелік яких визначено у пункті 63 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу України. При цьому надання такої допомоги, навіть за відсутності відповідних положень у статуті, не позбавляє організацію статусу неприбутковості.

Крім того, для платників податку на прибуток, які тимчасово перейшли на спрощену систему оподаткування з єдиним податком третьої групи за ставкою 2 %, передбачено особливий порядок врахування раніше сплачених податкових сум. Зокрема, надміру сплачені суми податку на прибуток можуть бути зараховані у зменшення майбутніх податкових зобов'язань після повернення на загальну систему оподаткування. Також авансові внески, здійснені при виплаті дивідендів, які не були враховані на дату переходу, можуть бути використані після відновлення сплати податку на прибуток.

Важливо зазначити, що обсяг річного доходу платника податку на прибуток для цілей визначення права не застосовувати податкові різниці, а також для цілей трансфертного ціноутворення, розраховується за весь звітний рік, включаючи періоди, коли підприємство перебувало на сплаті єдиного податку за ставкою 2 %.

Окремо врегульовано ситуацію, коли платник, що протягом року скористався можливістю перейти на спрощену систему оподаткування, в цьому ж році повертається до загальної системи. У такому випадку податкова звітність з податку на прибуток подається наростаючим підсумком з початку року [18-19].

Запроваджені законодавчі зміни мають на меті адаптувати податкову систему до нових викликів, що виникли в умовах воєнного стану. Основною

метою цих новацій є зниження адміністративного навантаження на бізнес, створення умов для безперервної господарської діяльності та збереження економічної активності в період нестабільності.

Загалом, податок на прибуток підприємств залишається одним із важливих елементів фінансової системи держави. Його ефективне нормативно-правове врегулювання відіграє значну роль у забезпеченні стабільних надходжень до бюджету, формуванні фінансових ресурсів для соціальних потреб, а також у стимулюванні економічного розвитку. Водночас цей податок виконує регулюючу функцію – через надання пільг та податкових стимулів він може впливати на інвестиційний клімат, сприяти легалізації доходів і забезпеченню фінансової прозорості.

1.3. Методика бухгалтерського обліку податку на прибуток

Методика бухгалтерського обліку податку на прибуток підприємства становить базовий елемент системи фінансового управління, оскільки саме через неї здійснюється перетворення бухгалтерського прибутку на податкове зобов'язання, а також забезпечується належне відображення впливу цього зобов'язання на фінансову звітність. Водночас методика виступає як інструмент аналітичної та контролюючої функції підприємства – адже правильність її застосування визначає відповідність між даними бухгалтерського обліку й податковими вимогами, що у свою чергу впливає на податкову дисципліну та податкові ризики.

Відповідно до чинного податкового законодавства України, платниками податку на прибуток є як резиденти – юридичні особи, у тому числі ті, що перебувають на спрощеній системі оподаткування, так і нерезиденти, які ведуть господарську діяльність на території України через постійне представництво або отримують доходи з джерел, розташованих в Україні. Також до цієї категорії належать фізичні особи-підприємці, управителі фондів операцій з

нерухомістю та іноземні компанії, ефективно управління яких здійснюється з території України (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Категорії платників податку на прибуток в Україні

№ з/п	Категорія платника	Коротка характеристика
1	Юридичні особи-резиденти	Усі підприємства, зареєстровані в Україні, які здійснюють господарську діяльність на загальній системі
2	Юридичні особи – платники єдиного податку	Платять податок на прибуток у разі виплати дивідендів або при зміні системи оподаткування
3	Фізичні особи-підприємці (ФОП)	За загальним правилом не є платниками, але можуть бути ними при окремих умовах (наприклад, при зміні статусу)
4	Управителі фондів операцій з нерухомістю	Спеціальна категорія, яка зобов'язана сплачувати податок за доходами, отриманими в управлінні
5	Іноземні компанії з місцем ефективного управління в Україні	Якщо управлінські рішення приймаються в Україні – компанія вважається резидентом і сплачує податок
6	Нерезиденти з постійним представництвом в Україні	Іноземні компанії, що провадять діяльність в Україні через філії чи представництва
7	Нерезиденти, які отримують доходи з джерелом походження з України	Сплачують податок у формі податку з доходів нерезидента (напр., роялті, дивіденди, проценти тощо)

Сформовано автором на основі [22]

Щодо методики бухгалтерського обліку податку на прибуток, то першим важливим її етапом є формування фінансового результату до оподаткування на підставі бухгалтерської звітності. Підприємство, яке складає фінансову звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), визначає фінансовий результат до оподаткування як прибуток або збиток звітного періоду. Потім ця величина коригується на податкові різниці – постійні та тимчасові.

Наступним важливим аспектом є класифікація податкових різниць. Тимчасові податкові різниці виникають у випадках, коли оцінка активів або зобов'язань за бухгалтерським обліком відрізняється від їх податкової оцінки, і ця різниця матиме вплив на податковий прибуток у майбутніх періодах.

Наприклад, це може стосуватися різниці у методах амортизації основних засобів чи застосування невизнаних витрат для податкових цілей. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку № 17 «Податок на прибуток» передбачають порядок визнання відстрочених податкових активів (ВПА) або відстрочених податкових зобов'язань (ВПЗ) [20]. Постійні податкові різниці – це ті, які не зводяться до нуля в майбутньому (наприклад, витрати, що для податку не визнаються взагалі). Визнання цих різниць забезпечує коректне відображення податкового навантаження.

Далі методика охоплює відображення податку на прибуток у бухгалтерських регістрах і звітності. На стадії нарахування податку підприємство здійснює відповідні проводки в обліку: найчастіше застосовується кореспонденція «Дт 98 «Податок на прибуток» / Кт 64х «Розрахунки з бюджетом»», а списання витрати відбувається через рахунок 791 «Фінансові результати» (або аналогічні за планом рахунків) [20]. При наявності відстрочених різниць відкриваються рахунки 17 «Відстрочені податкові активи» або 54 «Відстрочені податкові зобов'язання» (залежно від природи різниці) [20]. У фінансовій звітності витрати (або доходи) з податку на прибуток визнаються шляхом суми поточного податку плюс/мінус зміни ВПА/ВПЗ згідно з формулою, викладеною у НП(С)БО 17 (табл. 1.4).

Не менш важливим етапом є складання та подання податкової декларації з податку на прибуток та розкриття інформації у поясненнях до фінансової звітності. Новітні нормативні зміни передбачають, що підприємства повинні подавати декларацію за новою формою, з урахуванням реквізитів для розкриття трансфертного ціноутворення, інтегрованих даних контролюючих органів. Це означає, що методика обліку має враховувати не просто внутрішній бухгалтерський процес, але й зовнішні податкові адміністрування, здатні вести до податкових перевірок. Зокрема, Наказ Міністерства фінансів України № 445 від 09.06.2023 затвердив «Методику проведення перевірки достовірності, повноти нарахування та сплати податку на прибуток», що додає контролюючий аспект до методики обліку [21-22].

Таблиця 1.4

Кореспонденція рахунків при нарахуванні податку на прибуток і
відстрочених податків

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Нараховано поточний податок на прибуток підприємством, яке складає фінансову звітність за повною формою:		
	– у сумі, не пов'язаній з відстроченими податками	98 «Податок на прибуток»	641 «Розрахунки за податком на прибуток»
	– у сумі донарахування відстрочених податкових активів (ВПА)	17 «Відстрочені податкові активи»	641 «Розрахунки за податком на прибуток»
	– у сумі списання раніше нарахованих ВПЗ	54 «Відстрочені податкові зобов'язання»	641 «Розрахунки за податком на прибуток»
2	Списано ВПА у разі їх зменшення протягом року	98 «Податок на прибуток»	17 «Відстрочені податкові активи»
3	Донараховано ВПЗ у разі їх збільшення протягом року	98 «Податок на прибуток»	54 «Відстрочені податкові зобов'язання»
4	Відображено залік суми сплаченого дивідендного авансового внеску з податку на прибуток у зменшення податкового зобов'язання з цього податку	641 «Розрахунки за податком на прибуток»	641 «Авансовий внесок при виплаті дивідендів»
5	Відображено залік авансового внеску, сплаченого пунктом обміну іноземної валюти, у зменшення податку на прибуток	641 «Розрахунки за податком на прибуток»	641 «Авансові внески з обмінників»
6	Нараховано податок на прибуток підприємством, яке застосовує МСФЗ	98 «Податок на прибуток»	641 «Розрахунки за податком на прибуток»

Сформовано автором за даними [20]

У підсумку можна зазначити, що впровадження правильної методики обліку податку на прибуток сприяє не лише коректному визначенню податкових зобов'язань, а й підвищенню податкової дисципліни підприємства, зменшенню ризиків податкових суперечок і створенню бази для оптимізації податкового навантаження шляхом контролю та управління. Саме тому методика бухгалтерського обліку податку на прибуток має бути інтегрована з загальною системою обліку підприємства, відповідаючи як бухгалтерським, так і податковим вимогам.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

2.1. Організаційна характеристика діяльності ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Солодка Мрія-Вінниця» є суб'єктом господарювання, що функціонує у сфері виробництва та реалізації харчової продукції, зокрема солодошів. Підприємство створене відповідно до чинного законодавства України та здійснює діяльність на основі установчих документів, зокрема Статуту в новій редакції.

ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» зареєстроване як юридична особа, що має самостійний баланс, розрахунковий рахунок у банківських установах, печатку та інші необхідні реквізити. Форма власності – приватна, організаційно-правова форма – товариство з обмеженою відповідальністю. Засновниками товариства можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи, резиденти чи нерезиденти України [23].

Основною метою діяльності ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» є отримання прибутку шляхом здійснення виробничо-комерційної діяльності у межах дозволених законом. Згідно зі Статутом, підприємство має право займатися широким спектром видів господарської діяльності, серед яких: виробництво кондитерських виробів, їх оптова та роздрібна реалізація, здійснення зовнішньоекономічних операцій, а також діяльність у сфері транспорту, логістики, маркетингу тощо.

Підприємство веде бухгалтерський облік та податкову звітність згідно з Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), залежно від обраної системи обліку. Податкове навантаження, зокрема податок на прибуток, є одним із ключових елементів у системі фінансового планування товариства, що

визначає значення даного об'єкта дослідження.

Підприємство активно взаємодіє з контролюючими органами, банківськими установами, постачальниками та споживачами, що свідчить про його сталу позицію на ринку та значний економічний потенціал.

Історія становлення підприємства бере початок у 1945 році, коли на його базі функціонував «Вінницький міський харчовий комбінат». У 1969 році цей комбінат було перейменовано у «Винкомбінат», який спеціалізувався на виробництві виноробної продукції. Подальший розвиток підприємства супроводжувався змінами у назві та спеціалізації: у 1978 році воно отримало нову назву – «Вінницький завод продтоварів».

Після розпаду Радянського Союзу, у період трансформації економіки (1991-1999 рр.), підприємство було реорганізоване в ПрАТ «Вінницький завод продтоварів». У липні 1999 року відбулася масштабна реструктуризація, у результаті якої утворилися три нові суб'єкти господарювання: ПрАТ «Вінницький завод фруктових концентратів і вин», ПрАТ «Вінницька харчосмакова фабрика» та ПрАТ «Вінницька макаронна фабрика» (рис. 2.1).

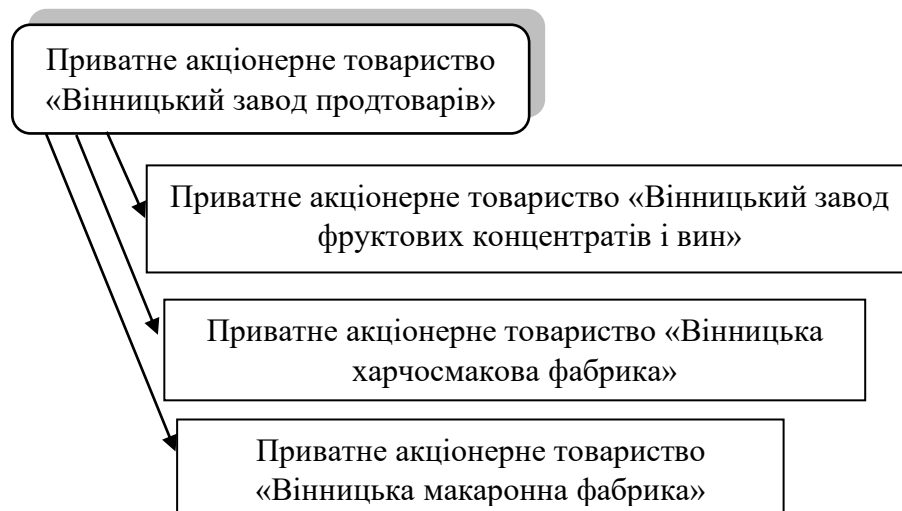

Рис. 2.1. Реструктуризація ПрАТ «Вінницький завод продтоварів»

Складено за даними [23]

У перші роки діяльності ПрАТ «Вінницький завод фруктових концентратів і вин» зосереджувався на виробництві фруктових концентратів, соків і зефіру. З часом асортимент підприємства суттєво розширився. У 2007

році була зареєстрована торгова марка «Солодка Мрія», яка започаткувала новий етап у розвитку компанії – виробництво кондитерських виробів та соків прямого віджиму. У 2010 році проведено масштабну модернізацію виробництва, що дало змогу запровадити нові технології й активізувати напрямок виготовлення солодошів.

У 2018 році, з метою спрощення структури управління та оптимізації діяльності, підприємство змінило організаційно-правову форму на ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця», яке стало правонаступником ПрАТ «Вінницький завод фруктових концентратів і вин» і продовжує функціонувати в цій формі.

На сьогодні ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» є сучасним багатопрофільним підприємством, яке спеціалізується на виробництві кондитерських виробів, солодошів, напоїв, соків першого віджиму, води, а також яблучного оцту. Окрім того, підприємство виготовляє хлібобулочну продукцію та кулінарні вироби.

До складу підприємства входять сім виробничих підрозділів, власна лабораторія, понад 180 працівників, а також розгалужена мережа збуту: п'ять фірмових магазинів і ще 22 торгові точки, що працюють за франшизою. Перший фірмовий магазин було відкрито навесні 2010 року. Станом на сьогодні мережа нараховує 24 торговельні точки, які активно представляють продукцію компанії на місцевому ринку.

Ефективне функціонування підприємства значною мірою залежить від чітко визначеної та раціонально побудованої організаційної структури управління. У ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» впроваджено лінійно-функціональну модель управління, що забезпечує взаємозв'язок між окремими структурними підрозділами, спрямованими на досягнення стратегічних і виробничих цілей підприємства.

Вищим органом управління товариства виступають загальні збори учасників, які приймають ключові рішення щодо діяльності підприємства, затверджують статутні документи, визначають основні напрями розвитку та ухвалюють фінансові звіти. Виконавчими функціями наділений директор

підприємства, який відповідає за оперативне керівництво всіма процесами, укладення господарських договорів, формування політики персоналу та взаємодію з контролюючими органами.

Для ефективного ведення господарської діяльності на підприємстві функціонують наступні основні підрозділи:

1. Виробничий відділ, що охоплює кондитерський, соковий, оцтовий та кулінарний цехи. Саме тут здійснюється безпосереднє виготовлення продукції згідно з технологічними картами та стандартами якості.

2. Бухгалтерська служба, яка веде облік усіх фінансово-господарських операцій, готує фінансову та податкову звітність, а також контролює правильність нарахування податків, зокрема податку на прибуток.

3. Відділ постачання та логістики, який забезпечує підприємство сировиною, матеріалами та упаковкою, а також організовує транспортування готової продукції до торговельних точок.

4. Відділ збуту та маркетингу, який здійснює аналіз ринку, просування бренду «Солодка Мрія», організовує збут продукції як через фірмову мережу, так і через партнерські канали (франшизу).

5. Юридичний відділ, який забезпечує правовий супровід господарської діяльності, контроль за виконанням договірних зобов'язань, захист інтересів товариства в суді.

6. Відділ кадрів, що відповідає за підбір персоналу, ведення кадрової документації, організацію навчання працівників та формування кадрової політики.

7. Лабораторія контролю якості, що здійснює перевірку відповідності продукції внутрішнім стандартам і санітарно-гігієнічним вимогам.

Крім того, підприємство має розгалужену мережу роздрібної торгівлі, до складу якої входять власні магазини та торгові точки, що функціонують за договорами франшизи. Управління мережею здійснюється через відповідний торговельний відділ.

З метою комплексної оцінки фінансового стану підприємства було

проаналізовано зміну основних статей активів і пасивів за період 2022-2024 років. Результати наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка активів та пасивів ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» за період
2022-2024 років, тис. грн

Показник	Роки			Відхилення 2023/2022	Відхилення 2024/2023
	2022	2023	2024		
I. Необоротні активи	54 471	46 978	44 541	-7 493	-2 437
у т.ч. Основні засоби	54 420	46 932	44 500	-7 488	-2 432
II. Оборотні активи	19 086	21 661	40 559	+2 575	+18 898
у т.ч. Виробничі запаси	14 261	12 756	31 842	-1 505	+19 086
Баланс (усього активів)	73 557	68 639	85 100	-4 918	+16 461
I. Власний капітал	55 235	55 405	48 220	+170	-7 185
у т.ч. Нерозподілений прибуток / збиток	5 235	5 405	-1 780	+170	-7 185
III. Поточні зобов'язання	18 322	13 234	36 880	-5 088	+23 646
у т.ч. Короткострокові кредити	4 330	9 206	19 704	+4 876	+10 498
Баланс (усього пасивів)	73 557	68 639	85 100	-4 918	+16 461

Розраховано за даними ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Перш за все, варто зазначити, що загальна сума активів підприємства упродовж аналізованого періоду зазнала суттєвих коливань. Так, якщо станом на кінець 2022 року загальний обсяг активів становив 73 557 тис. грн, то у 2023 році він скоротився до 68 639 тис. грн, тобто на 4 918 тис. грн. Проте вже у 2024 році спостерігалось зростання цього показника до 85 100 тис. грн, що свідчить про активізацію господарської діяльності та нарощування ресурсного потенціалу підприємства.

Детальніше розглядаючи структуру активів, слід підкреслити зменшення вартості необоротних активів. У 2022 році їх обсяг становив 54 471 тис. грн, а у 2024 році – вже 44 541 тис. грн. Водночас зменшення основних засобів супроводжувалося зростанням їх зносу, що може вказувати як на тривале використання без суттєвого оновлення, так і на можливе скорочення обсягів інвестицій у модернізацію виробництва. Таким чином, зменшення частки

необоротних активів є сигналом до потреби в оновленні технічної бази.

У той же час, оборотні активи демонструють протилежну динаміку. Зокрема, у 2024 році їх обсяг зріс до 40 559 тис. грн, що майже вдвічі перевищує рівень 2022 року (19 086 тис. грн). Найбільш вагомим джерелом зростання оборотних активів стали виробничі запаси, які у 2024 році становили 31 842 тис. грн, тоді як у 2023 році – лише 12 756 тис. грн. Така тенденція може свідчити про накопичення сировини та матеріалів, імовірно, з метою забезпечення безперебійного виробничого процесу або очікуваного зростання попиту.

Оцінюючи пасиви підприємства, варто зауважити, що власний капітал у 2022-2023 роках залишався майже незмінним – на рівні близько 55 000 тис. грн. Проте вже у 2024 році спостерігалось його скорочення до 48 220 тис. грн, що пояснюється появою непокритого збитку у розмірі 1 780 тис. грн. Це вказує на зниження фінансової стійкості підприємства та зменшення внутрішніх джерел фінансування.

Окремо слід звернути увагу на зміну обсягів короткострокових зобов'язань. Якщо у 2023 році цей показник становив 13 234 тис. грн, то у 2024 році він зріс до 36 880 тис. грн. Найбільш динамічно зросли короткострокові банківські кредити – з 9 206 тис. грн до 19 704 тис. грн, що може свідчити про зростання залежності підприємства від зовнішніх фінансових ресурсів для підтримки поточної діяльності.

Таким чином, упродовж 2022-2024 років відбулися значні зміни у структурі активів та пасивів ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця». З одного боку, зростання оборотних активів та загального балансу підприємства свідчить про розширення ресурсної бази. З іншого боку, зменшення власного капіталу та зростання кредитного навантаження можуть створювати ризики для фінансової стабільності у майбутньому. У наступному розділі буде детальніше проаналізовано фінансові результати діяльності підприємства, що дозволить комплексно оцінити ефективність використання наявних ресурсів.

Фінансові результати підприємства є одним із ключових індикаторів його

ефективності, рентабельності та здатності забезпечувати стабільне функціонування в умовах ринку. З метою оцінки динаміки доходів, витрат та прибутку ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» було проаналізовано основні статті звіту про фінансові результати за 2022-2024 роки. У таблиці 2.2 наведено узагальнені дані з урахуванням річних відхилень.

Таблиця 2.2

Основні фінансові результати ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» за період
2022-2024 років, тис. грн

Показник	Роки			Відхилення 2023/2022	Відхилення 2024/2023
	2022	2023	2024		
Чистий дохід від реалізації продукції	20 859	31 221	47 776	+10 362	+16 555
Собівартість реалізованої продукції	31 598	32 799	36 054	+1 201	+3 255
Валовий прибуток / збиток	-10 739	-1 578	+11 722	+9 161	+13 300
Інші операційні доходи	23 910	12 492	7 071	-11 418	-5 421
Адміністративні витрати	6 745	9 368	23 494	+2 623	+14 126
Витрати на збут	105	97	274	-8	+177
Інші операційні витрати	658	1 345	856	+687	-489
Операційний прибуток / збиток	+5 663	+104	-5 831	-5 559	-5 935
Фінансові витрати	1 145	70	1 396	-1 075	+1 326
Чистий фінансовий результат (прибуток / збиток)	+3 642	+170	-7 185	-3 472	-7 355

Розраховано за даними ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Як видно з наведених даних, упродовж аналізованого періоду підприємству вдалося досягти значного зростання чистого доходу. Зокрема, у 2023 році він збільшився на 49,7 % порівняно з 2022 роком, а у 2024 – ще на 53,0 %. Це свідчить про розширення обсягів реалізації продукції, а також про поступове відновлення після кризового 2022 року.

Разом із тим, варто зауважити, що зростання доходу супроводжувалося не менш активним збільшенням витрат. Так, якщо у 2022 році підприємство отримало валовий збиток у розмірі 10 739 тис. грн, то вже у 2024 році – валовий прибуток понад 11 млн грн, що є позитивним результатом. Однак витрати на адміністративні потреби зросли більш ніж утричі, що негативно позначилося на

операційному результаті.

Крім того, впродовж трьох років фінансовий результат до оподаткування зазнавав суттєвих змін: від прибутку 3 642 тис. грн у 2022 році – до чистого збитку 7 185 тис. грн у 2024 році. Вказане може бути наслідком неефективного розподілу витрат, зростання кредитного навантаження та непропорційного збільшення адміністративних витрат.

Отже, попри позитивну динаміку доходу та часткове відновлення валового прибутку, загальна фінансова результативність підприємства у 2024 році була негативною. Це свідчить про наявність проблем у витратному менеджменті, що потребує подальшого аналізу та оптимізації. У наступному підрозділі буде розглянуто показники рентабельності, що дозволить деталізувати рівень ефективності господарської діяльності.

Рентабельність є важливим узагальнюючим показником ефективності господарської діяльності підприємства. Вона відображає здатність підприємства генерувати прибуток з наявних ресурсів, а також визначає рівень економічної доцільності його функціонування. Для проведення аналізу було розраховано показники рентабельності продажів, активів та власного капіталу за три звітні періоди (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні показники рентабельності ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» за
період 2022-2024 років, %

Показник	Формула розрахунку	Роки		
		2022	2023	2024
Рентабельність продажів (ROS)	$(\text{Чистий прибуток} / \text{Чистий дохід}) \times 100$	17,5	0,54	-15,04
Рентабельність активів (ROA)	$(\text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічні активи}) \times 100$	7,1	0,25	-9,36
Рентабельність власного капіталу (ROE)	$(\text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічний власний капітал}) \times 100$	10,4	0,31	-13,21

Розраховано за даними ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Як видно з таблиці, у 2022 році всі показники рентабельності перебували на прийнятному рівні. Зокрема, рентабельність продажів становила 17,5 %, що свідчить про здатність підприємства отримувати прибуток на кожну гривню реалізованої продукції. Рентабельність активів і власного капіталу також демонстрували достатній рівень прибутковості використання ресурсів.

Проте вже у 2023 році спостерігається різке падіння рентабельності: усі три показники суттєво знизилися, наблизившись до нульових значень. Це пояснюється тим, що хоча дохід підприємства зростає, прибуток зменшився майже до мінімального рівня. Зокрема, чистий прибуток склав лише 170 тис. грн, що на фоні значного обсягу реалізації зумовило низьку рентабельність.

Особливо критичною стала ситуація у 2024 році, коли підприємство зазнало чистого збитку в розмірі 7 185 тис. грн. Відповідно, всі показники рентабельності стали від'ємними, зокрема рентабельність продажів опустилася до -15,04 %. Це означає, що на кожну гривню виручки підприємство отримувало збиток. Також від'ємні значення рентабельності активів та власного капіталу свідчать про неефективне використання як наявних ресурсів, так і вкладеного капіталу.

Таким чином, загальна динаміка рентабельності підприємства за аналізований період має негативну тенденцію. Якщо у 2022 році діяльність була прибутковою, то вже у 2024 році ситуація суттєво погіршилась. Основною причиною цього слід вважати значне зростання витратної частини бюджету при недостатньому контролі над витратами та фінансовими ризиками. Це, у свою чергу, потребує посилення фінансового менеджменту та впровадження заходів з оптимізації витрат.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна стверджувати, що у 2022-2024 роках ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» продемонструвало амбітне зростання обсягів діяльності, що підтверджується істотним збільшенням чистого доходу та активів. Водночас, через стрімке зростання витрат, особливо адміністративних і фонду оплати праці, підприємство поступово втратило прибутковість, що врешті призвело до формування чистого збитку у 2024 році.

Зниження рентабельності, скорочення власного капіталу та посилення залежності від короткострокового кредитування свідчать про потребу у посиленні контролю за витратами, підвищенні ефективності управлінських рішень і стабілізації фінансової політики на майбутнє.

2.2. Система бухгалтерського обліку податку на прибуток на підприємстві

Одним із важливих напрямів облікової політики підприємства є організація обліку податку на прибуток. Саме від правильності його ведення залежить своєчасність розрахунків із бюджетом, достовірність фінансової звітності, а також відповідність вимогам чинного податкового законодавства. На підприємстві ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» система бухгалтерського обліку податку на прибуток побудована відповідно до положень Податкового кодексу України та Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Варто зазначити, що податок на прибуток є прямим загальнодержавним податком, що справляється з прибутку підприємства, тобто з різниці між доходами та витратами, скоригованими відповідно до податкових різниць. Облік цього податку здійснюється з урахуванням тимчасових та постійних різниць між бухгалтерським і податковим прибутком, що передбачено П(С)БО 17 «Податок на прибуток».

Згідно з обліковою політикою ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця», нарахування податку на прибуток здійснюється на підставі фінансового результату до оподаткування, який визначається у Звіті про фінансові результати (форма №2). Надалі бухгалтерська служба проводить коригування згідно з вимогами Податкового кодексу, зокрема, враховуються такі статті, як невиробничі витрати, амортизаційні відмінності, витрати на резерви, штрафи тощо [24].

У плані рахунків бухгалтерського обліку розрахунки з податку на

прибуток відображаються на рахунку 98 «Податок на прибуток». На цьому рахунку відображається сума податкових зобов'язань, що підлягає сплаті до бюджету. На підставі податкової декларації формується сума податку, яка визнається витратами звітного періоду.

Так, наприклад, у 2022 році підприємство визнало податкові зобов'язання з податку на прибуток у розмірі 876 тис. грн, у 2023 – 130 тис. грн, а у 2024 році – лише 10 тис. грн. Зменшення суми податку на прибуток пояснюється формуванням збитку за результатами 2024 року, що також відображено у фінансовій звітності. Відповідно, згідно з нормами обліку, при збитковій діяльності витрати з податку на прибуток не формуються, або визнається відстрочений податковий актив.

Окремої уваги заслуговує питання обліку відстрочених податкових активів та зобов'язань, що є важливою складовою сучасної системи обліку податку на прибуток. Згідно з положеннями П(С)БО 17 «Податок на прибуток», такі об'єкти виникають у разі існування тимчасових різниць між балансовою (бухгалтерською) та податковою вартістю активів або зобов'язань. Відстрочений податковий актив (ВПА) відображає суму податку, яка може бути відшкодована у майбутньому, тоді як відстрочене податкове зобов'язання (ВПЗ) – суму податку, що підлягатиме сплаті в наступних періодах [25-27].

На практиці ВПА зазвичай формується у випадках, коли підприємство отримує бухгалтерський збиток, який може бути врахований у майбутньому для зменшення податкового зобов'язання. Наприклад, у 2024 році ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» зазнало чистого збитку у розмірі 7 185 тис. грн, що теоретично дає можливість визнати ВПА у розмірі податку, який би виник за цією сумою прибутку в майбутньому. Облік таких активів ведеться за дебетом рахунку 17 «Відстрочені податкові активи» з одночасним відображенням доходу на рахунку 744 «Доходи від відстрочених податків».

Варто підкреслити, що відображення ВПА можливе лише за умови впевненості в отриманні оподаткованого прибутку у наступних звітних періодах, що дозволить використати накопичений збиток. У протилежному

випадку такий актив не визнається. Водночас, при виникненні оподатковуваного прибутку у майбутньому, підприємство зобов'язане буде відкоригувати податковий облік, а відповідно й списати частину відстроченого активу на витрати, що також має своє відображення у бухгалтерських записах.

Таким чином, облік відстрочених податків є інструментом забезпечення відповідності облікових оцінок реальній фінансовій ситуації підприємства, але потребує обґрунтованості, послідовності та відповідної методичної документації.

Крім загального синтетичного обліку, на підприємстві організовано аналітичний облік податку на прибуток, що дозволяє деталізувати інформацію про податкові зобов'язання за періодами та напрямками діяльності. Зокрема, до рахунку 98 «Податок на прибуток» ведеться аналітика за звітними кварталами, що забезпечує можливість оперативного контролю за сумами податкових витрат у межах року (табл. 2.4). Це особливо важливо в умовах поквартального подання декларації та сплати авансових внесків (за потреби).

Таблиця 2.4

Аналітичний облік податку на прибуток за 2023 рік на рахунку 98
«Податок на прибуток»

Дата	Опис операції	Період (квартал)	Дт 98	Кт 641/ПП	Примітка
31.03.2023	Нарахування податку на прибуток	I квартал	30 000	641/ПП	За результатами фінансового звіту
30.06.2023	Нарахування податку на прибуток	II квартал	20 000	641/ПП	Коригування згідно з ПКУ
30.09.2023	Нарахування податку на прибуток	III квартал	45 000	641/ПП	Враховано податкові різниці
31.12.2023	Нарахування податку на прибуток	IV квартал	35 000	641/ПП	Остаточне нарахування за рік
15.01.2024	Перераховано податок за IV квартал	—	—	311	Платіжне доручення №14 від 15.01.2024

Складено за даними ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Як видно з таблиці, аналітичний облік ведеться поквартально за датами нарахування податкових зобов'язань. Для розмежування обліку за видами

податків використовується окремий субрахунок до 641, умовно позначений як 641/ПП, що відповідає за облік лише податку на прибуток. Операції з перерахування коштів відображаються окремо по рахунку 311, без дублювання у витратах.

Також слід зазначити, що на підприємстві використовуються субрахунки до рахунку 641 «Розрахунки за податками», зокрема окремий субрахунок для податку на прибуток, що дозволяє уникати змішування з іншими податковими зобов'язаннями (наприклад, з ПДВ чи ЄСВ). Такий підхід відповідає принципу обачності й сприяє прозорості податкових розрахунків у фінансовій звітності.

Що стосується формування резервів під податкові зобов'язання, то, як правило, підприємство не створює окремого резерву, оскільки нарахування податку на прибуток здійснюється на підставі розрахункових даних по завершенні періоду. Однак у разі потреби, наприклад, при прогнозуванні податкових витрат або формуванні облікових оцінок для бюджетування, бухгалтерія може враховувати попередні суми податку, зокрема при складанні квартальних звітів [28-29].

Не менш важливою складовою системи обліку податку на прибуток є порядок складання та подання податкової декларації, яка є основним документом для визначення зобов'язань перед бюджетом. Згідно з чинним законодавством, зокрема п. 137.4 Податкового кодексу України, декларація подається щоквартально протягом 40 календарних днів після завершення звітного кварталу. Водночас підприємства, які не мають обов'язку щоквартального звітування, можуть подавати декларацію один раз на рік (за підсумками року).

Слід зазначити, що сума податку на прибуток, визначена у декларації, не завжди збігається з показниками бухгалтерського обліку, оскільки розрахунок здійснюється з урахуванням податкових різниць, передбачених розділом III ПКУ. Зокрема, до таких різниць належать коригування на амортизацію, резерви, штрафні санкції, доходи та витрати, не визнані у податковому обліку тощо. Це зумовлює необхідність подвійного контролю: окремо за даними

фінансової звітності та за податковою базою.

У випадках, коли після подання звітності виявляються помилки або зміни у фінансових показниках, підприємство має право подати уточнюючу декларацію, яка замінює попередню. Уточнення може супроводжуватися самостійним донарахуванням податкового зобов'язання або, навпаки, зменшенням раніше задекларованих сум. Відповідні суми податку та штрафів (за потреби) відображаються в обліку на підставі уточнених розрахунків і бухгалтерських довідок [30-31].

Крім цього, у процесі обліку податку на прибуток важливою є робота з податковими різницями, які впливають на розрахунок податку за даними податкової декларації. У випадку підприємства «Солодка Мрія-Вінниця» це стосується насамперед різниць, пов'язаних з амортизацією основних засобів, витратами на резерви сумнівних боргів, а також витратами, які не визнаються у податковому обліку.

Підсумовуючи, слід зауважити, що система обліку податку на прибуток на підприємстві є функціональною, однак потребує постійного контролю за відповідністю вимогам законодавства. Також доцільним є вдосконалення аналітичного обліку щодо розрахунків з бюджетом для забезпечення прозорості та оперативності податкових розрахунків.

2.3. Аналіз нарахування та сплати податку на прибуток на підприємстві

Податок на прибуток – це один із основних елементів податкової системи держави та важливий індикатор фінансової результативності діяльності підприємства. Його розмір безпосередньо залежить від прибутку, сформованого в результаті господарської діяльності, і тому є чутливим до змін у доходах, витратах, операційній ефективності. Аналіз нарахування та сплати податку на прибуток дозволяє не лише оцінити фіскальне навантаження, а й виявити

фінансову дисципліну, своєчасність податкових розрахунків, можливі ризики, а також перспективи податкового планування.

В умовах ринкової економіки важливим стає не просто розрахунок податку відповідно до норм Податкового кодексу, а й систематичне дослідження динаміки його змін, що дозволяє удосконалити систему фінансового контролю, прогнозувати грошові потоки та оптимізувати структуру витрат [32].

Варто зауважити, що податок на прибуток обчислюється підприємством за результатами діяльності за звітний період. Згідно з нормами Податкового кодексу України, базою оподаткування є прибуток до оподаткування, скоригований на відповідні податкові різниці. Нарахування податку здійснюється бухгалтерською службою на основі Звіту про фінансові результати (форма №2), після чого проводиться коригування на постійні та тимчасові податкові різниці, які обумовлені відмінностями між податковим і бухгалтерським обліком.

Як вже було зазначено раніше, відображення податку у бухгалтерському обліку здійснюється на рахунку 98 «Податок на прибуток», з подальшим проведенням розрахунків через рахунок 641 (субрахунок – розрахунки за податком на прибуток) та перерахуванням сум до бюджету з поточного рахунку (311). У таблиці 2.5 наведено відповідні дані щодо обсягів прибутку до оподаткування та суми податку на прибуток, нарахованої за результатами кожного періоду.

Таблиця 2.5.

Динаміка нарахування податку на прибуток ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» за період 2022-2024 років, тис. грн

Показник	Роки		
	2022	2023	2024
Фінансовий результат до оподаткування	4 518	300	-7 175
Сума податку на прибуток (нараховано)	876	130	10
Податкова ставка (%)	20%	20%	20%

Складено за даними ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Аналіз показує, що у 2022 році підприємство демонструвало стійку прибутковість, яка забезпечила формування податку в обсязі 876 тис. грн. У 2023 році фінансовий результат суттєво зменшився – прибуток до оподаткування становив лише 300 тис. грн, а податок, відповідно, – 130 тис. грн. Проте у 2024 році підприємство зазнало збитків у розмірі 7 175 тис. грн, що практично унеможливило нарахування податкових зобов'язань. Єдине нарахування у сумі 10 тис. грн, ймовірно, пов'язане з коригуваннями або додатковими операціями, не пов'язаними з основною діяльністю [33-34].

Для повноти аналізу важливо оцінити не лише нарахування, а й фактичну сплату податку до бюджету, що дозволяє визначити ступінь податкової дисципліни підприємства. На основі звітності про рух грошових коштів та оборотно-сальдових відомостей сформовано наступну таблицю 2.6.

Таблиця 2.6

Нарахування та сплата податку на прибуток ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» за період 2022-2024 рр., тис. грн

Показник	Роки		
	2022	2023	2024
Нарахований податок на прибуток	876	130	10
Фактично сплачено до бюджету	916	130	10
Відхилення (переплата / недоплата)	+40	0	0
Заборгованість на кінець періоду			

Складено за даними ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця»

Як видно з даних, підприємство своєчасно виконує зобов'язання перед бюджетом. У 2022 році навіть була зафіксована переплата у розмірі 40 тис. грн, що могла виникнути внаслідок уточнень або попередніх платежів. У наступні роки суми, нараховані у бухгалтерському обліку, повністю збігались зі сплаченими сумами, що свідчить про відсутність податкової заборгованості.

Аналіз динаміки податкових зобов'язань свідчить про зниження фіскального навантаження на підприємство у 2023 та особливо у 2024 році. Основними причинами цього є:

1. Зменшення обсягів прибутку до оподаткування. У 2023 році відбулось

падіння прибутку майже в 15 разів порівняно з 2022 роком.

2. Формування збитку у 2024 році, що унеможливило нарахування податку згідно з правилами оподаткування прибутку.

3. Збільшення витрат (зокрема, адміністративних, оплати праці та матеріальних витрат), що сприяло зменшенню чистого фінансового результату.

4. Можливе використання податкових різниць, які зменшили базу оподаткування згідно з ПКУ [35].

Хоча підприємство загалом дотримується податкової дисципліни, у процесі аналізу були виявлені певні ризики та організаційні проблеми, які можуть впливати на ефективність обліку й управління податком на прибуток:

1) відсутність прогностної моделі нарахування податку – підприємство не здійснює регулярного планування податкових платежів, що може призводити до касових розривів;

2) низький рівень аналітики у податкових різницях – виявлено нестачу внутрішніх документів, що деталізують відмінності між податковим і бухгалтерським обліком.

3) недостатнє застосування резервування – не створюється резерв для майбутніх податкових зобов'язань, що суперечить принципу обачності.

4) можливі труднощі з формуванням відстрочених податків у зв'язку з неведеною перспективою майбутнього прибутку [36].

Проведений аналіз свідчить, що у 2022-2024 роках підприємство сумлінно виконувало податкові зобов'язання, своєчасно нараховувало та перераховувало суми податку на прибуток до бюджету. Основні зміни в динаміці податкових нарахувань пов'язані із змінами у фінансовому результаті діяльності, а не податковими нововведеннями. Водночас, у 2024 році підприємство зазнало збитків, що вимагає перегляду підходів до податкового планування, особливо у контексті відображення податкових різниць та відстрочених активів. З огляду на це, необхідно впроваджувати інструменти прогностного аналізу, автоматизувати облік та посилити контроль за повнотою даних податкової звітності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК НА ПІДПРИЄМСТВІ

Проведене дослідження системи податкового обліку ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» засвідчило наявність як позитивних практик, так і низки проблемних аспектів, що потребують вдосконалення. Попри вчасну сплату податку на прибуток та дотримання податкової дисципліни, підприємство демонструє обмежене використання інструментів аналітики, резервування та прогнозування податкових зобов'язань. Особливо гостро це виявилось у 2024 році, коли через формування збитків зменшилися або зовсім не виникли податкові витрати.

Однією з основних проблем є відсутність деталізованого обліку податкових різниць. У системі бухгалтерського обліку не фіксуються постійні та тимчасові відхилення між бухгалтерським і податковим прибутком, що призводить до зниження прозорості податкових розрахунків. З метою вирішення цієї проблеми доцільним є створення внутрішнього реєстру податкових різниць, який відображатиме джерела коригувань та їхню суму у розрізі періодів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Форма внутрішнього реєстру податкових різниць

Тип різниці	Стаття обліку	Сума, грн	Період	Коментар
Тимчасова	Резерв сумнівних боргів	15 000	II кв. 2024	Резерв не визнається податково
Постійна	Адміністративні штрафи	3 500	I кв. 2024	Не підлягає податковому вирахуванню

Складено самостійно автором

Запровадження такого реєстру є обов'язковим кроком для підприємства, яке підпадає під вимоги коригування фінансового результату на податкові різниці відповідно до пп. 134.1.1 ПКУ, оскільки його річний дохід перевищує

40 млн грн. Однак навіть у випадку добровільного ведення такого обліку (для підприємств з меншим обсягом доходу) він сприяє:

- 1) більшій точності декларації;
- 2) обґрунтованості нарахування відстрочених податкових активів/зобов'язань;
- 3) підвищенню якості внутрішнього контролю та аудиту;
- 4) створенню бази для прогнозування майбутніх податкових платежів.

Отже, внутрішній реєстр податкових різниць – це важливий елемент податкового менеджменту, що дозволяє підвищити рівень облікової дисципліни, забезпечити обґрунтованість податкових рішень та сформуванню податкову політику, адаптовану до потреб підприємства.

Наступним напрямом удосконалення є використання окремого субрахунку 641/ПП для відображення розрахунків з податку на прибуток. Це сприятиме кращому контролю за платежами, полегшить перевірку коректності декларацій та дозволить відокремлювати інформацію по податках без потреби додаткових аналітичних операцій.

Згідно з принципом обачності, передбаченим П(С)БО 1, у фінансовій звітності повинні враховуватись усі передбачувані витрати. Враховуючи це, доцільним є формування резерву під податкове зобов'язання наприкінці кожного звітного періоду. Орієнтовне проведення виглядає так:

Дт 98 «Податок на прибуток»

Кт 641/ПП «Розрахунки за податком на прибуток»

Після подання декларації резерв уточнюється. У разі перевищення – частина резерву сторнується, у разі недостатності – донараховується.

З метою підвищення прозорості, формалізації та обґрунтованості податкових операцій у системі обліку податку на прибуток доцільно запровадити механізм формування внутрішніх бухгалтерських довідок. Ці документи повинні мати чітко визначену структуру, регламент заповнення та затвердження, а також закріплюватися в обліковій політиці або локальному податковому стандарті підприємства.

До основних типів довідок, що мають запроваджуватися в обліковому процесі, відносяться:

1. Довідка про визнання податкових різниць. Цей документ має містити аналітичне обґрунтування віднесення окремих витрат чи доходів до постійних або тимчасових податкових різниць, із посиланням на відповідні положення Податкового кодексу України (зокрема, розділ III, пп. 134.1.1, п. 138.1–139.3). У довідці слід зазначати:

- 1) первинний документ або облікову операцію, що стала підставою для виникнення різниці;
- 2) суму та характер різниці;
- 3) строк дії (для тимчасових різниць);
- 4) подальший вплив на податкову базу в наступних періодах.

Наприклад: витрати на представницькі заходи, які перевищують встановлену норму (0,5% від доходу), відносяться до постійних податкових різниць – посилання на пп. 140.5.9 ПКУ.

2. Довідка про формування резерву під податок на прибуток. Цей документ повинен фіксувати розрахунок прогнозного податку на прибуток на кінець звітного періоду. У ньому зазначаються:

- 1) прибуток (збиток) до оподаткування за бухгалтерськими даними;
- 2) суми податкових різниць;
- 3) очікувана податкова ставка (зазвичай 18%);
- 4) формула обчислення податку;
- 5) обґрунтування розміру резерву;
- 6) проводка з формування резерву (Дт 98 – Кт 641/ПП).

Така довідка дає змогу зафіксувати факт резервування у бухгалтерському обліку ще до моменту подання декларації, що відповідає принципу обачності відповідно до П(С)БО 1.

3. Довідка про визнання відстрочених податкових активів і зобов'язань. В умовах наявності значних тимчасових різниць, які впливають на податкову базу в майбутніх періодах, підприємство має право визнавати відстрочені податкові

активи або зобов'язання згідно з П(С)БО 17 «Податок на прибуток». У довідці повинні бути вказані:

- 1) джерело тимчасової різниці;
- 2) сума різниці та термін її реалізації;
- 3) очікуваний прибуток у періоді використання активу;
- 4) розрахунок суми відстроченого податку.
- 5) проводка щодо визнання ВПА (наприклад: Дт 17 – Кт 641/ПП).

Впровадження такої документації забезпечує низку переваг:

- прозорість обліку: кожна податкова операція має письмове підтвердження з поясненнями;
- контрольованість: простіше здійснювати внутрішній контроль і аудит;
- юридичний захист: довідки стають доказовою базою у разі спорів з податковими органами;
- зниження помилок: структурований підхід зменшує ризик пропущених або неправильно класифікованих різниць;
- уніфікація процесів: усі дії з податковими нарахуваннями стають стандартними та відтворюваними.

Формально, внутрішні довідки слід реєструвати у журналі або реєстрі внутрішніх документів [38-40]. Рекомендується також затвердити у складі облікової політики типові форми таких довідок, що включають обов'язкові реквізити: найменування документа; дата складання; період, за який проводиться обґрунтування; зміст операції; нормативне посилання; сума розрахунку; підписи відповідальних осіб.

Таким чином, систематизація податкових дій через внутрішні довідки є дієвим інструментом не лише для поліпшення якості обліку, а й для побудови ефективної системи податкового управління. Вона сприяє створенню єдиного інформаційного простору між бухгалтерами, аудиторами, керівництвом і податковими органами, що особливо актуально в умовах частих змін у податковому законодавстві та потреби дотримання податкової комплаєнс-культури.

Удосконалення системи бухгалтерського обліку податку на прибуток на підприємстві потребує не лише технічних і процедурних змін, а й формування нормативно обґрунтованого підходу до організації податкової інформації [41]. Важливу роль у цьому процесі відіграє впровадження локального внутрішнього стандарту, який має стати основою для систематизації облікових дій, уніфікації методології та підвищення прозорості звітних показників. Такий документ покликаний забезпечити внутрішню послідовність у підходах до визнання, оцінки, обліку та розкриття податку на прибуток, а також сприяти узгодженню податкової інформації з даними фінансової звітності.

У сучасних умовах функціонування підприємств в Україні, коли податкове навантаження часто змінюється під впливом зовнішніх чинників, внутрішній стандарт дає змогу забезпечити стабільність та обґрунтованість облікової політики [42-43]. Наявність чітко прописаних процедур дозволяє зменшити ризики суб'єктивного тлумачення норм, уникнути випадкових або систематичних помилок у розрахунках, а також сприяє підвищенню відповідальності працівників бухгалтерської служби. Крім того, внутрішній стандарт є дієвим інструментом захисту інтересів підприємства під час перевірок податковими органами, оскільки документально підтверджує застосовувану методику обліку.

Для ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» створення такого стандарту є не просто організаційною рекомендацією, а важливим кроком до підвищення рівня управління податковими зобов'язаннями та поліпшення загального фінансового контролю (рис. 3.1). Стандарт дозволяє звести до мінімуму розбіжності між фінансовим і податковим обліком, сприяє формуванню обґрунтованих управлінських рішень і виступає елементом побудови довгострокової стратегії фінансової стабільності підприємства. Запровадження внутрішнього стандарту з обліку податку на прибуток також відповідає принципам корпоративної відповідальності, забезпечуючи підзвітність, передбачуваність і прозорість діяльності.

Рис. 3.1. Основні розділи внутрішнього стандарту з обліку податку на прибуток

Складено самостійно автором

Зображення ілюструє структуру внутрішнього стандарту з обліку податку на прибуток, який доцільно розробити на підприємстві для уніфікації та впорядкування податкового обліку. Такий документ має включати кілька логічно пов'язаних розділів, кожен із яких виконує конкретну функцію в системі обліку. Розглянемо їх детальніше:

1. Загальні положення. У цьому розділі визначаються цілі та завдання внутрішнього стандарту, його правове підґрунтя, сфера застосування та основні терміни й поняття, що використовуються в документі. Тут також можуть бути зазначені нормативні документи, на які спирається стандарт (зокрема П(С)БО 17, Податковий кодекс України тощо).

2. Порядок визнання доходів і витрат для цілей оподаткування. Розділ описує принципи формування податкового прибутку: які доходи визнаються оподатковуваними, які витрати враховуються при зменшенні бази оподаткування, а також порядок їх документального підтвердження. Тут

фіксується методологія відображення операцій відповідно до вимог податкового законодавства.

3. Формування податкових різниць. У цьому розділі конкретизується порядок обліку постійних і тимчасових податкових різниць, які виникають між фінансовим та податковим обліком. Визначаються джерела виникнення таких різниць, спосіб їх розрахунку та вплив на суму податку на прибуток. Це дозволяє забезпечити прозорість і обґрунтованість податкових коригувань.

4. Порядок обліку відстрочених податкових активів і зобов'язань. Розділ регламентує механізм розрахунку і відображення в обліку відстрочених податкових наслідків, які виникають через тимчасові різниці. Уточнюються умови визнання активів та зобов'язань, правила їх амортизації та відображення у звітності.

5. Резервування податкових зобов'язань. У цьому розділі описується методика створення резервів на суму податку на прибуток до моменту подання декларації. Такий підхід відповідає принципу обачності та сприяє формуванню достовірної фінансової звітності. Також визначається порядок коригування резервів після уточнення суми зобов'язань за декларацією.

6. Контроль та відповідальність. Завершальний розділ присвячено питанням внутрішнього контролю за дотриманням вимог стандарту, визначенню відповідальних осіб, а також фіксується порядок періодичного перегляду документа з урахуванням змін у законодавстві. Окрім того, встановлюється відповідальність за помилки, викривлення або недотримання встановлених процедур.

Стандарт має бути затверджений керівником підприємства і вводиться у дію наказом. Його положення мають бути обов'язковими для працівників бухгалтерської служби, фінансового відділу та інших підрозділів, що дотичні до процесу податкового планування та обліку. Оновлення стандарту доцільно здійснювати щороку або при кожній істотній зміні у податковому законодавстві. Це дає змогу підтримувати релевантність облікової інформації та забезпечити адаптивність системи обліку до зовнішніх викликів.

Крім технічного і методичного навантаження, внутрішній стандарт виконує й інституційну функцію. Він формує культуру податкової відповідальності, підвищує прозорість діяльності підприємства і виступає інструментом зміцнення довіри з боку інвесторів, аудиторів і регулюючих органів. В умовах зростаючої уваги до принципів податкової комплаєнс-поведінки (tax compliance), така регламентуюча документація є невід'ємною складовою управлінської відповідальності.

Інтеграція внутрішнього стандарту в загальну систему фінансового управління підприємства дозволяє досягнути кількох важливих результатів. По-перше, це підвищення точності та узгодженості даних, що використовуються для формування декларації з податку на прибуток. По-друге, мінімізація суб'єктивного впливу при визначенні оподаткованого прибутку завдяки фіксованій методології. По-третє, можливість автоматизації частини облікових процесів шляхом уніфікації процедур. Нарешті, документально оформлений стандарт є офіційним доказом належної організації податкового обліку, що суттєво підсилює позиції підприємства при податкових аудитах.

Таким чином, впровадження внутрішнього стандарту з обліку податку на прибуток виступає не просто елементом облікової політики, а ключовою складовою системи фінансового управління та податкового планування. Це рішення дозволяє сформуванню не лише технічно бездоганну, але й стратегічно узгоджену систему податкового обліку, яка здатна адаптуватися до умов нестабільного податкового середовища та сприяти досягненню довгострокової фінансової стійкості підприємства.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи було досліджено комплекс теоретичних, нормативних та прикладних аспектів організації обліку, аналізу та контролю податку на прибуток підприємства в умовах чинної податкової системи України. Результати дослідження дозволили сформулювати низку важливих висновків, які мають як теоретичне, так і прикладне значення для удосконалення фінансово-господарської діяльності підприємств.

Податок на прибуток посідає провідне місце у системі оподаткування юридичних осіб, впливаючи не лише на формування доходів бюджету, а й на показники фінансової стійкості, рентабельності та ліквідності підприємства. Саме тому ефективна організація обліку цього податку є однією з основних умов забезпечення податкової безпеки підприємства. Водночас, систематизація методологічних підходів до обліку податку на прибуток дозволяє не лише забезпечити дотримання законодавчих норм, а й оптимізувати управлінські рішення, пов'язані з оподаткуванням та розподілом прибутку.

Дослідження свідчить, що нормативно-правове регулювання податку на прибуток в Україні залишається складним та динамічним. Часті зміни у Податковому кодексі України створюють значне навантаження на бухгалтерські служби підприємств, які змушені постійно адаптувати облікову політику до оновлених вимог. Зокрема, складним для практичного застосування залишається механізм формування податкових різниць, облік відстрочених податкових активів і зобов'язань, а також узгодження фінансового та податкового обліку. В цих умовах підвищується роль облікової політики підприємства як інструменту адаптації до змін зовнішнього середовища та забезпечення внутрішньої фінансової стабільності.

Проведений аналіз на прикладі діяльності ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця» показав, що хоча на підприємстві дотримуються чинних норм законодавства у частині обліку та сплати податку на прибуток, наявні окремі недоліки, зокрема у частині аналітичної деталізації податкових різниць, відсутності

формалізованого внутрішнього стандарту обліку цього податку, а також недостатнього рівня автоматизації розрахунків. Така ситуація свідчить про необхідність впровадження системних змін, спрямованих на підвищення прозорості, достовірності та ефективності процесу обліку.

У роботі запропоновано вдосконалити систему обліку податку на прибуток шляхом розроблення та впровадження внутрішнього стандарту, що базується на положеннях П(С)БО 17 «Податок на прибуток» та Податкового кодексу України. Такий стандарт має забезпечити методичну узгодженість дій усіх учасників облікового процесу, мінімізувати ризики помилок у розрахунках, підвищити якість звітності та зміцнити податкову безпеку підприємства. Крім того, впровадження внутрішнього стандарту сприятиме формуванню корпоративної культури прозорості та відповідальності в управлінні податковими зобов'язаннями.

Також у межах дослідження було доведено доцільність активного використання аналітичних інструментів для оцінювання динаміки та структури податкових зобов'язань підприємства. Аналіз нарахування та сплати податку на прибуток дає змогу не лише виявити тенденції у фінансовій діяльності, а й оперативно реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища. Зокрема, запропоновано удосконалити внутрішній контроль за розрахунком та сплатою податку шляхом впровадження поетапної системи перевірки правильності формування податкового обліку та організації автоматизованого обміну даними між фінансовим, управлінським і податковим обліком.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблені рекомендації можуть бути використані у діяльності підприємств для удосконалення податкового планування, зменшення ризиків, пов'язаних з податковими спорами, та покращення якості управлінських рішень. Також ці результати можуть бути інтегровані в навчальні програми для підготовки фахівців у галузі бухгалтерського обліку, податків і фінансового контролю.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що ефективна організація обліку, аналізу та контролю податку на прибуток є необхідною

умовою стабільного функціонування підприємства в умовах сучасної економіки. Вона сприяє не лише дотриманню вимог податкового законодавства, але й підвищенню якості управління, зміцненню фінансової дисципліни та формуванню довгострокових конкурентних переваг підприємства на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Задорожний З. В., Гугул Г. І., Омецінська І. Я. *Податковий облік: навч. посіб.* 2-ге вид., перероб. і доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 288 с.
2. Окренець В. Ю. Прибуток: економічна сутність, проблеми визначення та та облікового відображення. *Академічний огляд.* 2014. № 10. С. 50-55.
3. Біла О.Г., Чуй І.Р. *Фінанси: навч. посіб.* Львів: «Магнолія 2006», 2010. 390 с.
4. *Фінанси: курс для фінансистів: навч. посіб. / За ред. В.І. Оспіщевої.* Київ: Знання, 2008. 567 с.
5. Безкровний О.В., Мисник Т.Г., Лиженков В.Г. Податок на прибуток: історія становлення та сучасні аспекти функціонування. *Modern theories and improvement of world methods.* 2023. С. 81-83.
6. Буй Т.Г., Прімерова О.К., Мельник А.І. Вплив податку на прибуток на економічне зростання в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* Серія: «Економічні науки». 2020. № 5, Т. 2. С. 113-121.
7. *Бюджетна система: підручник / за ред. д.е.н., професора В.Г. Дем'янишина, д.е.н., професора О.П. Кириленко та д.е.н., професора З.М. Лободіної.* Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
8. Копчинська К.О. Етапи реформування податку на прибуток підприємств в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2015. Вип. 14(3). С. 125-130.
9. Назаркевич І.Б., Шутко А.М. Роль податків у доходах державного бюджету України. *Молодий вчений.* 2022. № 9 (109). С. 139-143.
10. Нікітішин А., Чернега В. Business profit tax as a source of budget revenues. *Modern Engineering and Innovative Technologies.* 2023. Вип. 2(27-02). С. 97-100.
11. Ковач С., Безверхий К. Облік і звітність розрахунків за податком на прибуток підприємства в умовах законодавчих змін. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2015. № 4. С. 34-43.
12. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. *Теорія фінансів: підручник /*

За ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

13. Kuvaldina O. Corporate income taxation in ukraine under the conditions of strengthening international exchange of information. *Економіка і регіон*. 2023. № 1 (88) С. 65-69

14. Баширова Г. Податок на прибуток: генезис трактування поняття та об'єкт бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. Вип. 3. С. 38-46.

15. Шорохова Ю.С. Історія виникнення податку на прибуток підприємств на теренах України. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 112-118.

16. Сіліна І.В. Процес становлення нормативно-правової бази податку на прибуток в Україні. *Економічний простір*. 2015. № 101. С. 159-171.

17. .Стоян Ю.С. Правове регулювання податку на прибуток підприємств в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ю.С. Стоян; кер. роботи М.О. Перепелиця; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 20 с.

18. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20>.

19. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

20. Відстрочені податкові активи/зобов'язання і бухподаток на прибуток: пам'ятка з розрахунку. *Податки & бухоблік*. 2023. № 101. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2023/december/issue-101/>

21. Наказ Державної податкової служби України № 445 від 09.06.2023 «Про затвердження Методики проведення перевірки достовірності, повноти нарахування та сплати податку на прибуток». База даних «Законодавство України», Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0445912->

22. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

23. ТОВ «Солодка Мрія-Вінниця». URL: <https://solodka.com.ua/>

24. Ярема Я.Р., Бей І.М. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств до вітчизняної практики. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 2(13). С. 320-325

25. Краєвський В. Податковий аудит: зміст і дуальна функція обліку як об'єкта та засоба. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 24. С. 123-128.

26. Пухальський В.В. Теоретичні аспекти податкового контролю. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101). С. 32-36.

27. Шорохова Ю.С. Історія виникнення податку на прибуток підприємств на теренах України. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 112-118.

28. Голоскевич А.В. Правові основи функціонування фінансової системи України. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. С. 323-328. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/download/484/503>

29. Савицька О.М., Мордюк, А.В. Виклики та перспективи впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності українськими підприємствами в умовах воєнного стану. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2024. С. 104-105. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303677/295712>

30. Мельниченко О.В. Облік, аналіз, контроль і оподаткування фінансових результатів діяльності. 2024. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/53744/1/Melhychenko_O_V%20OPD_vnm_21.pdf

31. Ліба Н. С., Мойсеєв Д. Етапи впровадження автоматизованої системи управлінського обліку. 2024. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11435/1/Stages_of_implementation_of_the_automated_management_accounting_system.pdf

32. Шкуліпа Л. Методика визначення податкового прибутку згідно норм національного законодавства та МСБО 12 «Податки на прибуток». *Економічний*

- аналіз. 2020. Том 30. № 4. С. 182-194. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.182>
33. Латковська Т.А. Напрями гармонізації податку на прибуток до вимог європейського союзу. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2021. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15463>
34. Сус Ю.Ю., Бойко Н.С., Назімова К.С., Залюбовська В.В. Роль податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у формуванні бюджетних доходів. *Агросвіт*. 2021. № 23. С. 62-69.
35. Тульчинська С.О., Бершадська І.І. Напрями вдосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 3 (14). С. 129-133.
36. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія. В.П. Вишневський та ін.; за ред. В.П. Вишневського та С.І. Князева. Київ: Академперіодика, 2020. 188 с.
37. Шумський Р.В. Зарубіжний досвід побудови системи прибуткового оподаткування юридичних осіб. *Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33570>
38. Хомутенко А., Бзова Ю. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування прибутку підприємств до вітчизняної практики. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 7. С. 112-131.
39. Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia-fructuosa*. 2022. Вип. 145(5). С. 124-137.
40. Бак Н., Харовська А. Війна як чинник формування податкових надходжень бюджету України. *Фінанси, облік і оподаткування*. 2023. Вип. I (89). С. 21-37.
41. Бандрівський О.А. Податок на прибуток підприємств в умовах сучасних викликів. *Стратегічний розвиток України: генерування, імплементація, реалізація*: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і молодих вчених, 14 квітня 2023 р.; наук. кер. Мединська Т. В. Харків: ДБТУ,

2023. С. 86-87.

42. Волошенюк І.Є. Удосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з податку на прибуток. *Ефективна економіка*. 2017. № 7.

URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5701>